

Sprawa C-269/22

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości

Data wpływu:

21 kwietnia 2022 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Spetsializiran nakazatelen sad (Bułgaria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

21 kwietnia 2022 r.

Oskarżeni:

IP

DD

ZI

SS

HYa

Inni uczestnicy postępowania:

Spetsializirana prokuratura

Przedmiot postępowania głównego

Postępowanie karne, prawo do bezstronnego sądu i domniemanie niewinności, wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Przedmiot i podstawa prawna odesłania prejudycjalnego

Odesłanie prejudycjalne następuje na podstawie art. 267 akapit pierwszy lit. b) TFUE.

Pytanie prejudycjalne

Czy art. 47 ust. 2 karty, który ustanawia wymóg bezstronnego sądu, i art. 48 ust. 1 karty, w którym zawarta jest zasada domniemania niewinności, stoją na przeszkodzie złożeniu na podstawie art. 267 TFUE wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w którym uznaje się za ustalone pewne czyny oskarżonych, jeżeli sąd przed złożeniem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zachował wszystkie gwarancje procesowe, które należy zachować w związku z orzeczeniem co do istoty sprawy?

Prawo Unii i orzecznictwo

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (zwany dalej „TFUE”)

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (zwana dalej „kartą”)

Wyrok z dnia 5 lipca 2016 r., C-614/14, EU:C:2016:514

Postanowienie z dnia 25 marca 2022 r., C-609/21, EU:C:2022:232

Przepisy krajowe

Nakazatelno-protsesualen kodeks (kodeks postępowania karnego, Bułgaria, zwany dalej „NPK”).

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i przebiegu postępowania

- 1 Postanowieniem z dnia 25 marca 2022 r. (ECLI:EU:C:2022:232) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej udzielił odpowiedzi na pytanie prejudycjalne w sprawie C-609/21 dotyczące szczegółów sformułowania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. W tym postanowieniu zostało stwierdzone, że prawo Unii stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, które zobowiązują sąd odsyłający do powstrzymania się od orzekania ze względu na stronniczość, jeżeli sąd ten w ramach procedury odesłania prejudycjalnego wypowiedział się w przedmiocie konkretnego stanu faktycznego, który ustalił na podstawie zebranych dowodów; przepisów tych nie należy brać pod uwagę (pkt 30–34). W pkt 30 Trybunał stwierdził, że sąd odsyłający uwzględnił art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania przy przedstawianiu stanu faktycznego i dokonywaniu oceny prawnej w postępowaniu głównym, w związku z czym nie zostało naruszone prawo do bezstronnego sądu wynikające z art. 47 ust. 2 karty. Niemniej jednak odpowiedź ta nadal pozostawia pewne wątpliwości. Opierają się one na orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) dotyczącym bezstronności sądu, który zajął stanowisko w sprawie stanu faktycznego i oceny prawnej w orzeczeniu istotnym dla postępowania (zazwyczaj w związku z uzasadnionym podejrzeniem popełnienia czynu). Zgodnie z art. 52

ust. 3 karty orzecznictwo to należy wziąć pod uwagę przy określaniu dokładnego znaczenia prawa do bezstronnego sądu.

- 2 Utrzymujące się wątpliwości opierają się również na założeniu, że przy składaniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym można naruszyć zasadę domniemania niewinności zawartą w art. 48 ust. 1 karty. Kwestia bezstronności sądu pojawia się bowiem właśnie w kontekście wypowiedzi sądu w sprawie, która została zawarta we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym i która może naruszać zasadę domniemania niewinności. Z tych powodów konieczne jest ponowne zwrócenie się do Trybunału z odesłaniem prejudycjalnym, ze szczególnym uwzględnieniem art. 47 ust. 2 i art. 48 ust. 1 karty.
- 3 W dniu 19 czerwca 2020 r. Spetsializirana prokuratura (jednostka specjalna prokuratury) wniosła akt oskarżenia przeciwko pięciu osobom, zarzucając im udział w organizacji przestępczej mającej na celu wzbogacenie się poprzez nielegalny przemyt obywateli państw trzecich (Bangladeszu i Iraku) do Bułgarii, nielegalne pomocnictwo przy wjeździe oraz związane z tym przyjmowanie i wręczanie łapówek, przy czym w organizacji tej brali udział funkcjonariusze publiczni, ponieważ pierwsi trzej oskarżeni byli funkcjonariuszami „Graniczna politsia” (policji granicznej) na lotnisku w Sofii, co podlega karze na podstawie art. 321 ust. 3 pkt 2 w związku z ust. 2 Nakazatelen kodeks (kodeksu karnego, Bułgaria, zwanego dalej „NK”). Ponadto prokuratura oskarżyła niektórych oskarżonych o udzielenie pomocy we wjeździe do kraju bez zezwolenia osobom MM, RB, HN i AH, co podlega karze na podstawie art. 281 ust. 2 pkt 2 w związku z ust. 1 w związku z art. 20 ust. 2 NK.
- 4 Jednostka specjalna prokuratury twierdzi, że ci obywatele państw trzecich przebywali na Cyprze na podstawie wiz studenckich i przylecieli samolotem z Cypru do Bułgarii. Prokuratura wywodzi, że trzej pierwsi oskarżeni przeprowadzili kontrolę graniczną przylotów na lotnisko w Sofii, umożliwiając obywatelom państw trzecich wjazd na terytorium kraju z naruszeniem swoich obowiązków służbowych. Ścisłej rzecz biorąc, prokuratura twierdzi, że oskarżeni przeprowadzili czysto formalną kontrolę obywateli Bangladeszu, nie poddając ich obowiązkowej kontroli drugiej linii i nie żądając określonych dokumentów. W ten sposób naruszyli prawo krajowe – art. 10 ust. 1 pkt 22 i art. 19 pkt 5 Zakon za chuzhdentsite (ustawy o cudzoziemcach, Bułgaria). Ustawa ta reguluje kwestie, które wchodzą w zakres rozporządzenia 2016/399.
- 5 Sąd odsyłający nie ustalił jeszcze, czy twierdzenia te znajdują oparcie w dowodach zgromadzonych w postępowaniu głównym. Jeśli chodzi o możliwość wykorzystania niektórych dowodów, wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostały złożone w sprawach C-348/21 i C-349/21. Niemniej jednak istnieje pewne prawdopodobieństwo, że zarzuty te, w tym dotyczące szczegółów przeprowadzania kontroli granicznej przez oskarżonych IP, DD i ZI, okażą się zasadne. Sąd odsyłający stwierdza zatem, że wydaje się możliwe, iż konieczna będzie wykładnia art. 67 ust. 2 w związku z art. 77 ust. 2 lit. e) TFUE w związku z art. 22 rozporządzenia 2016/399 w związku z art. 2 pkt 1 lit. b)

w związku z pkt 3 tego rozporządzenia, odnośnie do kwestii, czy w niniejszej sprawie mamy do czynienia z granicą wewnętrzną; ponadto konieczna byłaby również wykładnia art. 6 ust. 1 i 3 w związku z załącznikiem I, art. 8 ust. 3–5 i art. 14 ust. 2 rozporządzenia 2016/399 w świetle prawa krajowego – ustawy o cudzoziemcach Republiki Bułgarii, która może regulować te kwestie w odmienny sposób.

- 6 Sąd odsyłający zwraca uwagę, że ze względu na charakter wniosku sąd musiałby konkretnie opisać, w jaki sposób oskarżeni dokonali kontroli obywateli państw trzecich na granicy. Musiałby również stwierdzić we wniosku, czy takie działanie stanowi naruszenie obowiązków służbowych w świetle prawa krajowego. Jest to obiektywnie konieczne. Bez wystarczająco jednoznacznych twierdzeń co do stanu faktycznego w postępowaniu głównym nie byłoby możliwe złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, który prowadziłby do udzielenia odpowiedzi mającej znaczenie w sprawie. Ściślej rzecz biorąc, pytanie prejudycjalne dotyczące art. 6 (lub art. 8) i art. 14 rozporządzenia 2016/399 wymaga dokładnego ustalenia, w jaki sposób oskarżeni kontrolowali obywateli państw trzecich.
- 7 Sąd odsyłający zamierza złożyć wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na warunkach proceduralnych, które w pełni spełniają gwarancje wymagane przez prawo krajowe w przypadku orzeczenia co do istoty sprawy, w którym sąd skazuje lub uniewinnia oskarżonych. Oznacza to, że sąd najpierw zamknie postępowanie dowodowe, następnie wysłucha stron w sprawie stanu faktycznego i zastosowanych przepisów, wysłucha ostatniego słowa oskarżonego i uda się na tajną naradę. Jednakże przed sformułowaniem w ten sposób wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający musi upewnić się, że nie naruszy w ten sposób prawa. [Tak byłoby] mianowicie wtedy, gdyby wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został uznany za naruszenie prawa z powodu sprzeczności z zasadą domniemania niewinności. Podobnie, jeśli przyszłe orzeczenie co do istoty sprawy, które sąd wyda w następstwie odpowiedzi Trybunału, w której sąd uwzględni przedstawioną wykładnię rozporządzenia 2016/399, zostanie uznane za naruszające prawo, ponieważ zostało wydane przez sąd, który zajął już wcześniej, we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, stanowisko w przedmiocie postępowania głównego (stanu faktycznego dotyczącego czynu popełnionego przez oskarżonych).
- 8 W postanowieniu z dnia 25 marca 2022 r., C-609/21 (ECLI:EU:C:2022:232), Trybunał stwierdził, że art. 267 TFUE i art. 47 ust. 2 karty stoją na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, które nakłada na sądy orzekające w sprawach karnych obowiązek powstrzymania się od orzekania ze względu na stronniczość, gdy w ramach wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym tracą one przymiot „bezstronnego sądu” (sentencja, pkt 1). Wniosek ten został wyciągnięty jednak jedynie po uwzględnieniu prawa krajowego i odpowiedniego orzecznictwa. Trybunał nie wypowiedział się w tej kwestii w odniesieniu do art. 6

pkt 1 i 2 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w świetle wykładni tych przepisów przez ETPCz.

- 9 Zgodnie z art. 47 ust. 2 karty każdy człowiek ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez bezstronny sąd, a w art. 48 ust. 1 zawarta jest zasada domniemania niewinności. Z art. 52 ust. 3 karty wynika, że wymóg bezstronności sądu odpowiada identycznemu wymogowi wynikającemu z art. 6 pkt 1 konwencji a domniemanie niewinności odpowiada identycznemu wymogowi wynikającemu z art. 6 pkt 2 konwencji. Oznacza to, że należy odpowiednio stosować orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- 10 Istnieje kilka orzeczeń, w których ETPCz musiał ocenić, czy „bezstronny sąd” rozstrzyga sprawę co do istoty w sytuacji, gdy sąd ten wcześniej orzekł w konkretnej kwestii proceduralnej, zajmując stanowisko co do istoty sprawy (popelnienia czynu i jego charakteru prawnego). W każdym przypadku ETPCz orzekł, że takie orzeczenie prowadzi do naruszenia wymogu bezstronności, w związku z czym kolejne orzeczenie narusza art. 6 pkt 1 konwencji (Chesne/Francja, Dāvidsons i Savins/Łotwa, Mironenko i Martenko/Ukraina, Ionuț-Laurențiu Tudor/Rumunia, Gomez de Liano Y Botella/ Hiszpania, Perote Pellon/Hiszpania, Hauschildt/Dania, Ekeberg i in./Norwegia, Cardona Serrat/Hiszpania, Nestak/Słowacja, Castillo Algar/Hiszpania, Matijašević/Serbia, Cabezas Rectoret/Hiszpania, Dragojević/Chorwacja, Hernandez Cairos/Hiszpania, Kiratli/Turcja, Nortier/Holandia).
- 11 W żadnej ze spraw ETPCz nie wypowiedział się co do tymczasowego stanowiska, w tym w odniesieniu do winy oskarżonego, wyrażonego we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Jeśli sąd krajowy złoży wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w którym założy, że przestępstwo zostało faktycznie popełnione przez oskarżonego, i uczyni to na samym początku postępowania, przed zebraniem wszystkich dowodów i przed wysłuchaniem stron co do znaczenia prawnego tych dowodów, wydaje się oczywiste, że ETPCz doszedłby do wniosku zgodnego ze swoim dotychczasowym orzecznictwem. Jednakże, jeśli sąd krajowy złoży wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, zachowując wszystkie gwarancje niezbędne do wydania orzeczenia co do istoty sprawy: zbierze wszystkie dowody, wysłucha strony, wysłucha ostatniego słowa [oskarżonego], przeprowadzi formalną tajną naradę, nie należy tego zakładać.
- 12 Sąd odsyłający nie może wystąpić z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym do ETPCz, ponieważ taka możliwość nie istnieje. Biorąc jednak pod uwagę okoliczność, że odpowiednie znaczenie wymogów bezstronności i domniemania niewinności na podstawie artykułów 47 ust. 2 i 48 karty oraz na podstawie artykułu 6 pkt 1 i 2 konwencji jest takie samo, sąd może złożyć wniosek do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Z tego powodu wykładnia dokonana przez Trybunał ma również wystarczające znaczenie w sprawie.

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia odesłania prejudycjalnego

- 13 W przedmiocie stosowania art. 47 ust. 2 karty: dyskusyjne jest, czy sąd krajowy, który składa wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w którym zajmuje wystarczająco jasne stanowisko w przedmiocie postępowania (uznaje istnienie pewnych okoliczności w odniesieniu do czynu popełnionego przez oskarżonych), wyraża [w ten sposób] tymczasową opinię, z której można by wywnioskować, że nie jest bezstronny. Pytanie to pojawia się w sytuacji, w której wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostaje złożony z zachowaniem wszystkich gwarancji proceduralnych, które mają zastosowanie do orzeczenia co do istoty sprawy.
- 14 W przedmiocie stosowania art. 48 ust. 1 karty: dyskusyjne jest, czy sąd krajowy narusza zasadę domniemania niewinności, gdy składa wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w którym uznaje za istniejące pewne okoliczności przedstawione przez prokuraturę (okoliczności faktyczne dotyczące czynu popełnionego przez oskarżonych). Pytanie to pojawia się w sytuacji, w której wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostaje złożony z zachowaniem wszystkich gwarancji proceduralnych mających zastosowanie do orzeczenia co do istoty sprawy.
- 15 Artykuł 48 ust. 1 karty stanowi, że każdego oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona zgodnie z przewidzianą prawem procedurą. Czy mamy do czynienia z „domniemaniem winy”, gdy sąd krajowy stwierdza jedynie pewne elementy niezbędne do ustalenia winy, ale ostatecznie nie dochodzi do jej stwierdzenia. Trudności w dokonaniu tego ustalenia są bowiem powodem, dla którego konieczne jest złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.
- 16 W niniejszej sprawie oznacza to konkretnie, że sąd odsyłający ustali określone działanie lub zaniechanie ze strony oskarżonych podczas przeprowadzonej przez nich kontroli granicznej na lotnisku w Sofii, podczas której zezwolili oni obywatelom państw trzecich na wjazd na terytorium kraju. Nie jest to jednak z pewnością równoznaczne z uznaniem winy. Dopiero odpowiedź Trybunału w kwestii stosowania rozporządzenia 2016/399 byłaby konieczna do – ewentualnego – stwierdzenia winy.

Co do znaczenia odpowiedzi Trybunału dla sprawy

- 17 Dzięki tej odpowiedzi sąd odsyłający miałby pewność, że złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w którym sąd zajęłoby stanowisko w kwestii ustalonego stanu faktycznego w odniesieniu do czynu popełnionego przez oskarżonych, jest zgodne z prawem. Ponadto przyszłe orzeczenie co do istoty sprawy nie byłoby uchylone z powodu stronniczości sądu; uchylenie takie spowodowałoby, iż zarówno postępowanie główne, jak i odpowiedź Trybunału stałyby się bezprzedmiotowe.

- 18 Przyszłe orzeczenie co do istoty sprawy nie podlegałoby uchyleniu nie tylko dlatego, że Trybunał Sprawiedliwości orzekł, iż należy pominąć prawo krajowe przewidujące uchylenie – postanowienie z dnia 25 marca 2022 r. (ECLI:EU:C:2022:232). Nie podlegałoby ono uchyleniu, ponieważ byłoby obiektywnie zgodne z prawem, gdyż przy jego wydawaniu spełnione byłyby wymogi bezstronnego sądu i domniemania niewinności.

Osobista opinia sądu odsyłającego

- 19 Złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, podobnie jak każda inna czynność procesowa sądu, może być niezgodne z prawem. Można sobie wyobrazić, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostaje złożony w okolicznościach, które sugerują, że sędzia wyrobił sobie przedwczesną, bezpodstawną, a zatem niezgodną z prawem opinię na temat stanu faktycznego sprawy, w tym winy oskarżonego.
- 20 Niedopuszczalne jest, aby sądy krajowe nie miały możliwości stwierdzenia i skorygowania tego naruszenia proceduralnego, czy to przez sąd, który złożył wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (przez to, że sąd ten sam uzna się za stronniczy), czy przez sądy wyższej instancji (które uchylą wyrok skazujący tylko z powodu braku bezstronności sądu), i aby ta niemożność stwierdzenia i skorygowania naruszenia proceduralnego wynikała jedynie z faktu, że zostało ono popełnione poprzez złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Celem prawa Unii, w szczególności art. 47 i 48 karty, jest ochrona praw oskarżonych, a nie ich naruszanie. Złożenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie powinno prowadzić do niemożności wyeliminowania naruszenia proceduralnego, tj. niemożności jego stwierdzenia i naprawienia.

Uwagi uzupełniające

- 21 Sąd odsyłający proponuje zachowanie pewnych standardów przy składaniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. A mianowicie, jeżeli wniosek ten zawiera pewne elementy orzeczenia co do istoty sprawy, powinien być wydany przy zachowaniu takich samych warunków jak orzeczenie co do istoty sprawy. Jeśli Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzeknie, że należy przestrzegać innych warunków, wyjaśnienia w tej sprawie miałyby wystarczająco istotne znaczenie w sprawie.